

Advies aan minister van Justitie Vincent Van Quickenborne

Voorontwerp van wet houdende verdere omzetting van Richtlijnen 2010/64/EU, 2012/13/EU en 2013/48/EU betreffende het recht op toegang tot een advocaat in strafprocedures en het recht op vertaling

dinsdag 10 oktober 2023

Inleiding

Voorliggend voorontwerp wijzigt het Wetboek van Strafvordering en de Wet op de Voorlopige Hechtenis voor wat betreft het recht op bijstand van een advocaat tijdens een verhoor en het recht op vertolking en vertaling in strafprocedures, dit ter verdere omzetting van Richtlijnen 2010/64/EU, 2012/13/EU en 2013/48/EU.

Het voorontwerp beoogt een antwoord te bieden op twee gemotiveerde adviezen die door de Europese Commissie aan België werden gericht. Aanpassingen zijn absoluut noodzakelijk om vastgestelde inbreuken van bovenvermelde richtlijnen te remediëren en meer in het bijzonder de fundamentele rechten van verdediging te waarborgen.

De OVB reageert overwegend positief op deze wijzigingen en stelt vast dat zij zelf al eerder verschillende van de door het ontwerp voorgestelde aanpassingen heeft aangekaart en/of een dergelijke (ruime) interpretatie van het recht op toegang tot de advocaat en het recht op vertaling heeft bepleit.

De OVB onderscheidt evenwel de nood aan bijkomende aandacht voor volgende punten:

- / Een sterkere invulling van het recht op vertaling (punt 1)
- / Het toepassingsgebied van het recht op vertaling (punt 2 en 3)
- / Extra verduidelijking dat verhoor van een minderjarige niet zonder een advocaat kan plaatsvinden (punt 4)
- / Extra verduidelijking dat een verhoor ook na 2 uur niet zonder advocaat kan starten (punt 5)
- / Bijkomende waarborgen bij een tijdelijke afwijking van de toegang tot een advocaat zonder onnodig uitstel (punt 6)

1 Sterkere en duidelijkere formulering van het recht op vertaling

De OVB meent dat artikel 3, 1° van het voorontwerp met betrekking tot artikel 47bis, §2 Sv. op een andere manier geformuleerd moet worden ter bevordering van de duidelijkheid van de bepaling en het recht op vertaling van de verdachte:

- / De verdachte wordt gevraagd in welke taal hij wenst te worden bijgestaan en de vertaling van relevante passages wenst te bekomen. Dit lijkt niet afdoende sterk geformuleerd. Van zodra blijkt dat hij de taal van de procedure niet voldoende verstaat, moet hij worden bijgestaan door een tolk en moet hij de vertaling van de relevante passages ontvangen. Een verdachte die de

taal niet meester is en zich in een kwetsbare positie bevindt, zal deze kwetsbaarheid niet altijd zelf erkennen en mogelijks aangeven dat hij ook zonder tolk kan worden gehoord. Dit leunt ook aan bij artikel 2 van Richtlijn 2010/64/EU: “*De lidstaten zorgen ervoor dat een verdachte of beklaagde die de taal van de strafprocedure niet spreekt of verstaat, onverwijld door een tolk wordt bijgestaan (...)*”. Artikelen 4, 5, 7, 8 en 11, 2° van voorliggend voorontwerp verwoorden dit wel op een dergelijke directe manier: “*de beklaagde die de taal van de procedure niet verstaat, ontvangt binnen een redelijke termijn de vertaling (...)*”.

- / De woorden “*die hij verstaat*” in de zinsnede “wordt hem voor het eerste verhoor gevraagd in welke taal die hij verstaat” is overbodig. Dit staat ook zo geformuleerd in artikel 11, 2° van het voorontwerp met betrekking artikel 16, §2, vierde lid van de Wet op de Voorlopige Hechtenis.
- / Het zinsdeel “die de taal van de procedure niet verstaat” kan zo worden geïnterpreteerd dat de verdachte geen enkele notie van de taal van de procedure mag hebben om bijgestaan te kunnen worden door een tolk in een taal naar keuze. Het verhoor moet echter gebeuren in een taal die de verdachte voldoende spreekt om zich goed uit te drukken en om de vragen goed te verstaan. Die finaliteit komt ook aan bod in overweging 17 van Richtlijn 2010/64/EU: “*Deze richtlijn dient kosteloze en toereikende taalkundige bijstandsverlening te waarborgen, zodat verdachten of beklagden die de taal van de strafprocedure niet spreken of verstaan, hun recht van verdediging volledig kunnen uitoefenen en het eerlijke verloop van de procedure wordt gewaarborgd.*” Ook dit aspect wordt beter ondervangen door eerder vermelde artikelen 4, 5, 7, 8 en 11, 2° die wel expliciet gewag maken van de finaliteit van de vertaling: “*(...) zodanig dat hij geïnformeerd is over de hem ten laste gelegde feiten en hij zich effectief kan verdedigen*”. De OVB acht het van belang dat de doelstelling expliciet wordt vermeld zodat onderzoeksgerechten en rechtbanken dit recht ten gronde kunnen aftoetsen.

Rekening houdend met deze opmerkingen, stelt de OVB volgende aanpassing voor met betrekking tot artikel 3, 1° van het voorontwerp:

“Een verdachte die de taal van de strafprocedure niet voldoende spreekt of verstaat om zijn recht van verdediging volledig te kunnen uitoefenen en om het eerlijke verloop van de procedure te waarborgen, moet worden bijgestaan door een tolk. Vóór het eerste verhoor van deze verdachte wordt hem gevraagd in welke taal hij wenst te worden bijgestaan tijdens de verhoren en voor het verdere verloop van de rechtspleging en de vertaling wenst te bekomen van minstens de relevante passages van, in voorkomend geval, het bevel tot aanhouding of het Europees aanhoudingsmandaat, de dagvaarding en de rechterlijke uitspraak. Vooraleer wordt overgegaan tot het verhoor van een verdachte wordt eveneens op beknopte wijze kennis gegeven van de feiten waarover hij zal worden verhoord en wordt hem meegedeeld dat:”

Naar analogie met de hierboven gemaakte opmerkingen, adviseert de OVB om ook in de andere relevante artikelen uit het voorontwerp de doelstelling van de vertaling op te nemen om te verduidelijken dat het recht niet enkel van toepassing is wanneer de betrokkene de taal van de procedure niet verstaat maar ook wanneer hij deze niet voldoende verstaat om een eerlijk proces te garanderen.

In artikelen 3, 2°, 4, 5, 7, 8 en 11, 2° zou derhalve de zinsnede “die de taal van de procedure niet verstaat” moeten vervangen worden door “***die de taal van de procedure niet voldoende verstaat om zijn recht van verdediging volledig te kunnen uitoefenen en om het eerlijke verloop van de procedure te waarborgen.***”

2 Wat moet vertaald worden?

Het voorontwerp voorziet enkel in het recht op vertaling van de relevante passages. De OVB stelt vast dat dit niet strijdig is met Richtlijn 2010/64/EU: “Onderdelen van essentiële processtukken die niet relevant zijn om de verdachte of beklaagde in staat te stellen van de zaak tegen hem kennis te laten nemen, hoeven niet te worden vertaald” (artikel 3.4). Het betreft niettemin een minimale invulling van het recht.

De daaropvolgende paragraaf vermeldt bovendien dat de betrokkene het recht heeft een besluit aan te vechten waarbij wordt vastgesteld dat er geen vertaling van processtukken of onderdelen daarvan nodig is. In overweging 30 wordt aangevuld dat het naast de bevoegde autoriteiten ook mogelijk moet zijn om op verzoek van de verdachte of diens advocaat te beslissen welke andere processtukken essentieel zijn om het eerlijke verloop van de procedure te waarborgen en bijgevolg eveneens moeten worden vertaald. **Deze mogelijkheden worden niet door het voorontwerp voorzien, ook niet in de memorie van toelichting.**

3 Wie mag vertalen?

De OVB merkt de afwezigheid op van enige vermelding van de persoon van de vertaler/tolk. Bij gebreke aan voldoende beëdigde vertalers die (vaak op korte termijn) beschikbaar moeten zijn om de verdachte bij te staan tijdens een verhoor, doen verdachten thans regelmatig beroep op de vrijblijvende diensten van vrienden en kennissen. Dit biedt evenwel onvoldoende kwaliteitswaarborgen om de finaliteit van het recht op vertaling te verzekeren.

4 Geen verhoor van minderjarige zonder advocaat

De formulering van het huidige artikel 47bis, §3, tweede lid Sv. laat te wensen over. Men kan het zodanig interpreteren dat het voorafgaand vertrouwelijk overleg met een advocaat een voldoende waarborg biedt om het verhoor van de minderjarige nadien zonder bijstand van de advocaat te laten doorgaan. Helaas heeft dit in de praktijk effectief tot inbreuken geleid. De OVB heeft in het verleden al verschillende keren dergelijke wanpraktijken moeten aankaarten.

De OVB onderschrijft het argument van de opstellers van het ontwerp dat een omkering van de volgorde van de zinnen voor meer duidelijkheid zorgt. Desalniettemin mist zij in het nieuw voorgestelde artikel toch nog een expliciete vermelding dat men na het voorafgaand vertrouwelijk overleg niet mag overgaan tot verhoor van de minderjarige zonder advocaat. Dat zou alle gerede twijfel naar de toekomst toe wegnemen.

De OVB stelt daarom voor om artikel 47bis, §3 tweede lid te vervangen als volgt:

*“Indien het in het eerste lid bedoelde verhoor een minderjarige betreft die zich zonder advocaat aanmeldt voor verhoor, wordt contact opgenomen met de permanentiedienst die wordt georganiseerd door de Orde van Vlaamse balies en de “Ordre des barreaux francophones et germanophone”, of bij gebrek hieraan door de stafhouder van de Orde of zijn gemachtigde teneinde de door die minderjarige gekozen advocaat of een andere advocaat te contacteren en hem door die advocaat te laten bijstaan tijdens het verhoor. **Het verhoor van een minderjarige verdachte, waarop een advocaat verplicht aanwezig moet zijn, kan pas plaatsvinden na een vertrouwelijk overleg tussen de minderjarige en de advocaat, dit ofwel in een lokaal van de politie ofwel telefonisch.**”*

5 Ook na twee uur geen verhoor zonder advocaat

De OVVB stelt tevreden vast dat artikel 2bis, §3 van de Wet op de Voorlopige Hechtenis uitdrukkelijk zal vermelden dat het verhoor geen aanvang kan nemen zonder de effectieve bijstand van een advocaat, ook niet als de advocaat niet binnen de twee uur ter plekke aanwezig is en het vertrouwelijk overleg al telefonisch is verlopen.

De OVVB merkt evenwel op dat dezelfde duidelijkheid niet wordt doorgetrokken naar artikel 16, §2, vierde lid van dezelfde wet. Het verdient aanbeveling om artikel 11, 2° van het voorontwerp aan te passen als volgt:

“2° In paragraaf 2, vierde lid, gewijzigd door de wet van 13 augustus 2011, wordt de zin “De ondervraging kan op het voorziene uur aanvangen, zelfs indien de advocaat nog niet aanwezig is. Als de advocaat ter plaatse komt, woont hij het verhoor bij.” te vervangen door “Het verhoor kan geen aanvang nemen zonder de effectieve bijstand van de advocaat.”

6 Tijdelijke afwijking

Het voorontwerp herformuleert artikel 2bis, §10, eerste zin van de Wet op de Voorlopige Hechtenis met betrekking tot het tijdelijk afwijken van het recht van de verdachte op toegang tot een advocaat wegens de geografische afstand waarop deze zich bevindt.

In lijn met voorafgaande overweging 30 van Richtlijn 2013/48/EU en conform overweging 38 van het advies van de Europese Commissie van 14 juli 2023 acht de OVVB het echter noodzakelijk dat de bepaling onderstreept dat tijdens een dergelijke tijdelijke afwijking de bevoegde autoriteiten de betrokkene niet mogen verhoren en geen onderzoekshandelingen of procedures voor het vergaren van bewijsmateriaal mogen uitvoeren.

Zij stelt daarom voor om een zin toe te voegen aan de in het ontwerp voorgestelde eerste zin van artikel 2bis, §10 van de Voorlopige Hechteniswet:

“De procureur des Konings of de gelaste onderzoeksrechter kan, naargelang van de stand van de procedure, uitzonderlijk, bij een met redenen omklede beslissing tijdelijk afwijken van het zonder onnodig uitstel voorzien van het recht op toegang tot een advocaat, indien de geografische afstand waarop de verdachte zich bevindt het onmogelijk maakt om het recht op toegang tot een advocaat onverwijld na de vrijheidsbeneming te kunnen waarborgen en de uitoefening van deze rechten niet kan worden gerealiseerd door middel van radio, telefoon, audiovisuele of andere technische middelen. Tijdens een tijdelijke afwijking mag de verdachte niet verhoord worden en mogen er geen onderzoekshandelingen of procedures voor het vergaren van bewijsmateriaal uitgevoerd worden.”

